

ПЕДАГОГІКА

УДК 376-056.264-053.4

DOI 10.24195/2414-4665-2024-1-1

Олена Белова,

доктор педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри логопедії та спеціальних методик,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Україна,

ORCID <http://orcid.org/0000-0001-6162-4106>

Scopus Author ID: 57217044658

Researcher ID: AAG-8468-2021

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЛОГОПАТОЛОГІЄЮ

У науковій публікації представлено теоретичний та експериментально-порівняльний аналіз з розвитку мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення. Мета дослідження: вивчення динаміки з розвитку мовленнєвої діяльності в дітей старшого дошкільного віку з логопатологією після навчально-розвиткового впливу. Методами дослідження є: теоретичний – аналіз наукових джерел щодо вирішення проблемного питання; емпіричний – використання діагностичних (бесіда, спостереження, метод завдань (навчальні, ігрові, дослідницькі під час яких у дітей з порушеннями мовлення вивчають говоріння та аудіювання), метод аналізу, порівняння), формувальних (ігровий, словесний, вправи тощо) та варіативно-статистичних (кількісний та якісний) методів. Результати дослідження. Навчально-розвиткова робота з формування мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення відбувалась на пропедевтично-грунтовному, варіативно-послідовному, мовленнєво-активному етапах. Порівняльний аналіз матеріалів дослідження констатувального та формувального експериментів показав позитивні зміни щодо розвитку мовленнєвої діяльності в дітей з логопатологією. Обґрунтована навчально-розвиткова робота спрямована на формування мовленнєвої діяльності, дозволила підвищити високий рівень, розвинувши в дітей мовленнєві компетентності. Зокрема вміння розпочинати та підтримувати бесіду, логічно та конструктивно висловлювати власну думку, використовувати мовні знання та вміння під час співпраці із однолітками в умовах гри та з дорослими в процесі навчання. Визначені дані вказували на достатню сформованість у респондентів вмінь розуміти мовлення своїх однолітків та дорослих. Також спостережено від'ємне відхилення середнього та низького рівня, що підтверджує динаміку зростання показників мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: мовленнєва діяльність, діалогічне мовлення, монологічне мовлення, говоріння, аудіювання, діти старшого дошкільного віку, порушений мовленнєвий розвиток, логопатологія.

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми.

Готовність дитини до навчання в закладах загальної середньої освіти розглядає вміння використовувати мовленнєві навички в різних видах діяльності, передбачає розвиток говоріння та аудіювання, що є складовими мовленнєвої діяльності. Вміння підтримувати бесіду, вільно спілкуватися рідною мовою з близьким оточенням, підтримувати розмову, виявляти інтерес до спілкування, ініціювати діалог, переказувати вербальну інформацію, розмовляти з любої тематики, складати оповідання, розуміти зміст монологічного та діалогічного мовлення під час ігрової та навчальної діяльності вказує на високу розвиненість у старших дошкільників їх мовленнєвої діяльності. Означені вміння сприятимуть їх академічній успішності та соціальній адаптації в умовах освітнього простору (Bielova, 2021). Враховуючи те, що у дітей з логопатологією окрім мовленнєвих порушень спостережено й проблеми когнітивного

характеру (Bielova, Konopliasta 2023a, 2023b), то під час говоріння та аудіювання в них виникають певні труднощі, як в навчанні так і спілкуванні з колективом однолітків (Bielova, 2021, 2023; Xu, ubele, Vigil, Bustamante, Kim, & Warschauer, 2022). Паралельно розгортається проблема адаптації цих дошкільників до умов закладів загальної середньої освіти. Здійснене експериментальне вивчення дозволить виділити групу ризику дітей, котрі потребують комплексного психолого-педагогічного навчально-розвиткового впливу.

Відповідно вищезазначеному, мовленнєва діяльність – це соціальна взаємодія, у якій мовлення використовується для подачі та сприймання інформації. Між суб'єктами спілкування відбувається обмін думок, контрастність яких спонукає особистість пізнавати навколишній світ. До основних видів мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку належить говоріння та аудіювання, їх сформованість сприяє

комфортній адаптації майбутніх здобувачів освіти до соціального середовища. Тому завданням дослідження постає: здійснення теоретичного аналізу наукових джерел щодо вирішення проблемного питання; зазначення методів та параметрів дослідження мовленнєвої діяльності в дітей старшого дошкільного віку; визначення механізму навчально-розвиткової роботи з формування мовленнєвої діяльності в дітей старшого дошкільного віку з логопатологією; здійснення порівняльного аналізу результатів дослідження дітей старшого дошкільного віку з логопатологією та нормотиповим розвитком.

Навчально-розвиткова робота з формування мовленнєвої діяльності за спостереженнями вчених (Калмикова, 2016; Kalmykova, Kharchenko, Kyuchukov, & Mysan, 2022) має бути комплексною і спрямована на формування мовленнєво-мисленнєвих операцій, вербально-просторового орієнтування та уваги до мовлення, що сприятиме вмінню дитини аналізувати, узагальнювати, висновкувати щодо вербальної інформації (Aras, & Aslan, 2018; Kelley, 2018; Maric & Sakac, 2020; O'Reilly, Devitt, Hayes, 2022; Paul, & Elder, 2020); орієнтуватися в навколишньому середовищі, словами позначати просторові відношення (Turan, Kobaş, Göksun, 2021; Renee, 2019); зосереджувати увагу на мовленнєвому матеріалі для подальшого його засвоєння (Verga, Kotz, 2019).

Реалізація навчально-розвиткової роботи відбувається на пропедевтично-грунтовному, варіативно-послідовному, мовленнєво-активному етапах. Зокрема, пропедевтично-грунтовний етап здійснює підготовку дитини старшого дошкільного віку з логопатологією до засвоєння базових знань та вмінь мовленнєвої діяльності. Під час формувального впливу на початковому рівні створюємо емоційно-довірливі стосунки, урахувавши вікові особливості, індивідуальні можливості дитини, фокусуючи увагу на тлумаченні понять, слуховому сприйнятті інформації, візуалізації дій на навчально-корекційному матеріалі. Формування говоріння, а саме діалогічного мовлення передбачає – складання елементарного діалогу з оперттям на наочність та стимулювальні запитання (за сюжетними картинками «Що сказала дівчинка мамі?», «Що відповіла мама?») в рольових іграх з іграшками тощо; монологічного мовлення – опис знайомих предметів, іграшок, картинок тощо; аналіз сюжетних історій та вибудовування причинно-наслідкового зв'язку між картинками; аудіювання – діалогічного мовлення – розуміння доручень та повідомлень; монологічного мовлення – розуміння прочитаних казок, історій, притч, переглянутих відеосюжетів.

Реалізацію навчально-розвиткової роботи забезпечують формувальні методи та прийоми. Ігровий метод: ігри на розвиток мотивації (прагнення до бажань спілкування з близьким оточенням та пізнавальної діяльності під час навчання), емоцій (розвиток позитивних стосунків з однолітками та дорослими); рухові ігри (робота над колективною взаємодією;

зняття м'язового напруження). Словесний метод: розповіді на різні теми, читання казок (притч, оповідань) та їх переказування; стимулювальні запитання, бесіди (формування вмінь слухати вербальну інформацію, її аналізувати, відтворювати, дискутувати на задану тему). Метод вправ: вправи семіотичного компонента.

Прийомами навчально-розвиткової роботи є: пояснення, похвала, допомога, поради, спонукання дітей до співпраці, створення позитивного комунікативного середовища, читання (аудіослухання) текстового матеріалу (казок, притч, оповідань тощо), проведення бесід, демонстрація наочних матеріалів, перегляд відеопрезентацій, малювання, слухання музики, перегляд мультфільмів, стимулювальні запитання.

Відповідно комплексний навчально-розвитковий вплив спрямований на формування у дітей старшого дошкільного віку з логопатологією певних вмінь. Зокрема, під час говоріння: уміння складати діалог між заявленими персонажами (іграшками, героями на картинці тощо); здійснювати опис знайомих предметів; елементарно описувати знайомі ситуації; аналізувати та обговорювати події зі свого життя, зміст переглянутих мультфільмів, прочитаних казок, притч, історій тощо; декламувати вірші, скоромовки, чистомовки; складати розповіді про минулі та майбутні події, а також за сюжетними картинками; ініціювати діалог; підтримувати розмову; зберігати тематичний зміст, структурність діалогу; пропагувати оригінальні ідеї; висловлювати власні думки; логічно вибудовувати розмову зі співбесідником; формулювати власні запитання і конструктивно відповідати на запитання співрозмовників; зв'язно, граматично правильно, послідовно, змістовно, лексично наповнено складати розповіді. Аудіювання: уміння розуміти доручення та зміст повідомлень, прочитаний дорослим текст, зміст переглянутих відеосюжетів, відеозанять, вербальні інструкції та їх виконувати, діалог між персонажами мультфільмів, казок, текстовий матеріал із дозволеною зоровою підтримкою, сюжети гри, зміст завдань, вправ; за вербальною вказівкою самостійно виконувати завдання, доручення; уважно слухати співрозмовника; логічно продовжувати розмову; розуміти запитання; уважно слухати текстову інформацію та її осмислювати.

Мета та завдання: вивчення динаміки з розвитку мовленнєвої діяльності в дітей старшого дошкільного віку з логопатологією після навчально-розвиткового впливу.

Методами дослідження є: теоретичний – аналіз наукових джерел, що розкриває питання формування мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку; емпіричний – використання діагностичних (бесіда, спостереження, завдання, аналіз, порівняння), формувальних (ігровий, словесний, вправи тощо) та варіативно-статистичних (кількісний та якісний) методів.

Для вивчення мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення

використовуємо модернізовану методику «Оцінка мовленнєвої діяльності» (Белова, 2022), спрямовану на вивчення вмінь говоріння та аудіювання. Зокрема, в процесі говоріння використовуються завдання, що розкривають уміння складати, переказувати різні типи розповідей (із власного досвіду, за сюжетною картинкою, твором тощо), оповідання. Критеріями оцінювання стають: зв'язність мовлення його граматичне оформлення, лексична наповненість. Під час вивчення аудіювання звертають увагу на вміння дитини підтримувати бесіду; на вербальному рівні налагоджувати взаємовідносини з однолітками та дорослими (педагогічними працівниками); самостійно виконувати різні навчальні вправи. Критеріями оцінювання є: самостійне виконання завдань, активне підтримування розмови, висловлювання власної думки, логічне вибудовування розмови.

В експериментальному дослідженні найвищий результат із розвитку говоріння за блоком завдань становить 9 балів (1.1. оцінка діалогічного спілкування з однолітками – 3 бали; 1.2. оцінка діалогічного спілкування з дорослими – 3 бали; 1.3. оцінка монологічної промови – 3 бали). Максимальний результат із розвитку аудіювання – 9 балів (2.1. оцінка розуміння діалогічної взаємодії з однолітками – 3 бали; 2.2. оцінка розуміння діалогічної взаємодії з дорослими – 3 бали; 2.3. оцінка розуміння монологічного мовлення – 3 бали). Сумарний результат двох блоків завдань із говоріння та аудіювання становить – 18 балів, що визначає загальні показники мовленнєвої діяльності дитини старшого дошкільного віку. Стан розвитку діяльнісного компонента розглядається за низьким (від 0 до 6 балів), середнім (від 7 до 12 балів) та високим (від 13 до 18 балів) рівнями.

Зокрема, високий рівень мовленнєвої діяльності (від 13 до 18 балів) – під час діалогічного спілкування з однолітками дитина ініціює розмову, підтримує її за допомогою питань та відповідей, наповнює діалог тематичним змістом, оригінальністю, зберігає структурність. Уміє уважно слухати співрозмовника, розуміє сюжет гри, логічно продовжує розмову, виконує словесні доручення. Під час навчально-експериментальної діяльності активно підтримує розмову з педагогом, самостійно вирішує завдання, наполегливо доводить свою думку, логічно вибудовує розмову. Монологічна розповідь чітка, зв'язна, граматично оформлена, лексично наповнена. Уважно слухає завдання, розуміє текст повідомлення, усвідомлює його. Відчуває задоволення від правильно виконаних завдань. Дитина усі завдання виконує самостійно.

Середній рівень (від 7 до 12 балів) – дитина у взаємостосунках з однолітками та дорослими комунікабельна, проявляє підвищений інтерес до ігрової та навчальної діяльності. У напружених ігрових ситуаціях переживає дискомфортні відчуття. Енергійна поведінка гальмує контроль над власним мовленням (діалогічним, монологічним), що призводить до труднощів сприймання (розуміння змісту повідомлень та

їх усвідомлення) і передачі (змістовність, граматична узгодженість, лексична наповненість, зв'язність та ін.) вербальної інформації. Прагне виконувати завдання самостійно, в окремих випадках потребує партнерської допомоги з боку педагога, наприклад, щоб правильно підібрати слова для початку розмови, скласти план своїх дій, підтримати розмову тощо. Дитина здебільшого не розчарується через невдало виконані завдання, а навпаки, швидко переключасться на інший вид діяльності.

Низький рівень (від 0 до 6 балів) – дитина самостійно не вступає в діалогічне спілкування, не підтримує розмови з однолітками й дорослими. В ігрових ситуаціях задовольняється другорядними ролями, щоб не привертати зайвої уваги до себе. Часто грається окремо від колективу. Монологічне мовлення аграматичне, не достатньо змістовне, лексично збіднене, не зв'язне. З метою розуміння вербальних інструкцій та повідомлень дошкільник спирається на допомогу педагога. Швидко втомлюється, переключасться на іншу діяльність, проявляє незацікавленість до завдань. Під час спілкування відчуває дискомфорт, невпевненість, що в подальшому спостерігається в самостійній ігровій діяльності.

Вивчення динаміки розвитку мовленнєвої діяльності проводилось із дітьми старшого дошкільного віку експериментальної групи (ЕГ). Ефективність навчально-розвиткової роботи визначалась під час порівняння констатувальних (V) результатів дослідження з формувальними (R), а також зіставлялися показники формувального експерименту дітей з порушеннями мовлення (RL) з їх однолітками з нормотиповим розвитком (НМР), (RN). Узагальненні показники порівняльного аналізу констатувального ($V_{ЕГ}$) та формувального ($R_{ЕГ}$) досліджень свідчать, що програма корекційно-навчально-розвиткової роботи змогли вдосконалити рівень мовленнєвої діяльності (рис. 1).

Показник відхилення вказує, що високий рівень (від 13 до 18 балів) мовленнєвої діяльності характеризується позитивною динамікою у всіх досліджених дітей. Найкраще відхилення продемонстровано в групах осіб з заїканням ($R_V < 60,0\%$), ринолалією ($R_V < 50,0\%$), менше – з нормотиповим розвитком ($R_V < 24,4\%$) та дислалією ($R_V < 21,7\%$), ще менше – з дизартрією ($R_V < 18,2\%$). Групи дітей із середнім рівнем (від 7 до 12 бала) зменшилися, їх показники приймали від'ємне значення, зокрема в дітей із заїканням ($R_V > 45,0\%$), ринолалією ($R_V > 28,5\%$), нормотиповим розвитком ($R_V > 20,0\%$), дислалією ($R_V > 14,2\%$) та з дизартрією ($R_V < 2,6\%$). Низький рівень (від 0 до 6 балів) встановлено лише у дітей із дизартрією. Показники відхилення за цим рівнем є від'ємними у всіх категоріях досліджених респондентів, а саме: з ринолалією ($R_V > 21,4\%$), дизартрією ($R_V > 15,6\%$), заїканням ($R_V > 15,0\%$) дислалією ($R_V > 7,5\%$) та нормотиповим психофізичним розвитком ($R_V > 4,5\%$).

За визначеними складовими (говоріння та аудіювання) діяльнісного компонента середньоарифме-

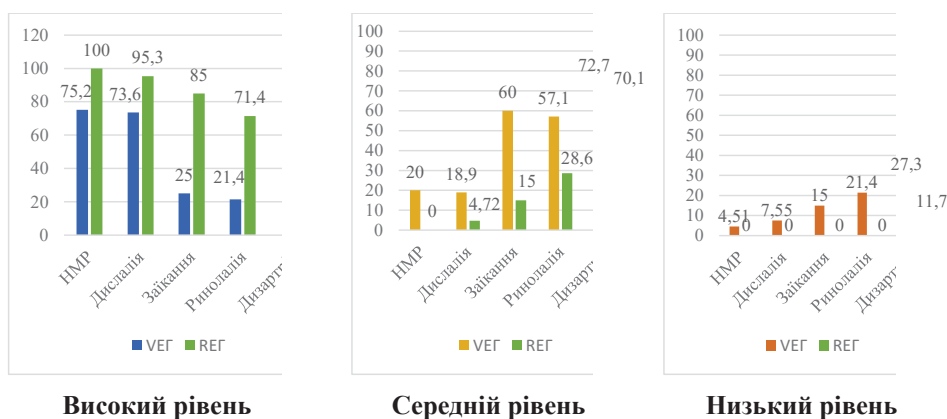

Рис. 1. Рівень мовленнєвої діяльності до (VEG) і після (REG) формувального експерименту

тичний бал піднявся в групах досліджуваних дітей у порівнянні з констатувальним експериментом. До оцінки нормотипового психофізичного розвитку ($M \pm SD R_{EG} = 17,9 \pm 0,2$) наближувалися бали респондентів із дислалією ($17,6 \pm 1,3$), заїканням ($16,6 \pm 2,2$), дещо менше – з ринолалією ($16,0 \pm 2,7$) та найменше – з дизартрією ($11,8 \pm 2,9$).

Таким чином визначені показники дослідження доводять ефективність навчально-розвиткової роботи, яка вдосконалила навички мовленнєвої діяльності на 24,8% в значного відсотка респондентів із логопатологією ($V_{EG} 48,2\% < R_{EG} 75,6\%$), а саме: в осіб із дислалією ($V_{EG} 73,6\% > R_{EG} 95,3\%$), заїканням ($V_{EG} 25,0\% > R_{EG} 85,0\%$), з ринолалією ($V_{EG} 21,4\% > R_{EG} 71,4\%$) та дизартрією ($V_{EG} 0\% > R_{EG} 18,2\%$). Середній рівень скоротився на 16,3% у всіх групах дітей ($V_{EG} 38,1\% > R_{EG} 21,8\%$). Додатково визначено, що дані низького рівня спали у всіх групах дошкільників на 11,1%, ($V_{EG} 13,7\% > R_{EG} 2,6\%$) у порівнянні із констатувальним експериментом.

Обговорення. Дитина старшого дошкільного віку з огляду психолінгвістичний розвиток перед вступом в заклади загальної середньої освіти має оволодіти комплексом мовленнєвих умінь та навичок, вільно використовувати мовлення під час спілкування та в різних видах діяльності (Kalmykova, Kharchenko, Kyuchukov & Mysan, 2022). Але у дітей з порушеннями мовлення виникають певні труднощі у вербальній взаємодії з близьким оточенням (Bielova, Konopliasta 2023a, 2023b Xu, ubele, Vigil, Bustamante, Kim, & Warschauer, 2022). Тому правильно організована навчально-розвиткова робота (Калмикова, 2016; Maric & Sakas, 2020) здатна забезпечити їм комунікативний розвиток, на що вказують й наші результати дослідження. Зокрема укомплектована методика з формування мовленнєвої діяльності розвинула в більшого відсотка старших дошкільників вміння вести бесіду, висловлювати власну думку, використовувати мовні знання та вміння під час співпраці із однолітками в умовах гри та з дорослими в процесі навчання.

Варто погодитись із дослідженнями вчених (Bielova, 2021; Turan, Kobaş, Göksun, 2021) щодо залежності

мовлення від сформованості в цьому віці когнітивних процесів. Успішність мовленнєвої реалізації дитини залежить від стану розвитку її когнітивно-операційного забезпечення: оперативної, декларованої (база вербально-семантичної інформації – знання про навколишній світ, власний досвід) та процедурної (знання про спосіб виконання дій) пам'яті, властивостей уваги, мисленнєвих операцій. Низький рівень в експериментальному дослідженні було виявлено лише в 11,1% дітей із дизартрією. Незважаючи на їх незадовільні результати, в умовах експерименту прослідковувався позитивно-динамічний їх розвиток. Діти цієї групи стали значно уважнішими, зацікавленішими, витривалішими та активнішими в співпраці з однолітками та педагогом. Під час формувальних заходів демонстрували успішніші результати, ніж в попередньому дослідженні. Але їх уповільнена когнітивна, моторна функційність та залежність від допомоги дорослих у порівнянні з нормотиповим розвитком впливала на швидкість та якість виконаних завдань. Спостерігалося зростання результатів, але за вибудованими критеріями все ж таки вони відповідали низькому рівню. Визначені показники свідчать, що ці діти шести років не досягли достатнього темпу розвитку, який дозволив би їм опанувати програму початкових класів і потребують додаткової корекційно-навчально-розвиткової роботи в закладі дошкільної освіти.

Висновки. Теоретичний та експериментальний аналіз дають підставу для наступних висновків: 1) мовленнєва діяльність – це соціальна взаємодія, у якій мовлення використовується для подачі та сприймання інформації. Базовими складовими мовленнєвої діяльності в дошкільників є говоріння та аудіювання, сформованість яких сприяє комфортній адаптації дітей до умов закладів загальної середньої освіти; 2) для дослідження мовленнєвої діяльності в дітей старшого дошкільного віку з логопатологією використовуємо модернізовану методику «Оцінка мовленнєвої діяльності», критерії оцінювання якої розкривають говоріння та аудіювання під час діалогічного та монологічного мовлення в процесі гри та навчання; 3) навчально-розвиткова робота з формування мов-

ленневої діяльності має реалізовуватись поетапно на пропедевтично-грунтовному, варіативно-послідовному та мовленнєво-активному етапах роботи; 4) результати експериментального вивчення доводять позитивну тенденцію діяльнісного компонента мовленнєвої готовності на 24,8% в значного відсотка респондентів із логопатологією ($V_{\text{ЕГ}} 48,2\% < R_{\text{ЕГ}} 75,6\%$), а саме: в осіб із дислалією ($V_{\text{ЕГ}} 73,6\% > R_{\text{ЕГ}} 95,3\%$), заїканням ($V_{\text{ЕГ}} 25,0\% > R_{\text{ЕГ}} 85,0\%$), з ринолалією ($V_{\text{ЕГ}} 21,4\% > R_{\text{ЕГ}} 71,4\%$) та дизартрією ($V_{\text{ЕГ}} 0\% > R_{\text{ЕГ}} 18,2\%$). В досліджених дітей спостережено вдосконалення навичок говоріння та аудіювання, що підтверджує ефективність навчально-розвиткового впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова О. Б. Концептуальні підходи до оцінки мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова. 2022. Вип. 86. С.29 – 34. URL: <http://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/86/6.pdf>.

2. Калмыкова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. Київ : Видавничий дім «Слово», 2016. 384 с.

3. Aras C.Y., Aslan D. The effects of «I can problem solve program» on children's perspective taking abilities. *International Journal of Evaluation and Research in Education*. 2018. 7 (2). P. 109–117.

4. Bielova O. The state of development of components of speech readiness of older preschool children with speech disorders. *SPECIAL EDUCATION*. 2021. 1(42). P.137–189. URL: <https://www.journals.vu.lt/special-education/article/view/25427>

5. Bielova O, Konopliasta S. Description of kinesthetic and kinetic motor praxis in older preschool children with logopathology. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 2023a. 27(5), 386–395. <https://doi.org/10.15561/26649837.2023.0505>

6. Bielova O., Konopliasta S. Functionality of oral and articulatory praxis in older preschool children with logopathology. *CHILD'S HEALTH*. 2023b. 18(6). P.410–416. <https://doi.org/10.22141/2224-0551.18.6.2023.1627>.

7. Bielova O. Speech of Six-year-old Children with Logopathology: Features and State of Development. *PSYCHOLINGUISTICS*. 2023. 34(1). P. 50-84. URL: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/1329>.

8. Kalmykova L., Kharchenko N., Kyuchukov H., Mysan I. The Influence of Speech and Language Competency of Preschoolers on the Success of Further L1 Acquisition and Speech Development at School: Results of a Comparative Psycholinguistic Analysis. *Preschool Education: Global Trends*. 2022. 2. P. 7–37. <https://doi.org/10.31470/2786-703X-2022-2-7-37>.

9. Kelley L. Solution stories: A narrative study of how teachers support children's problem solving. *Early Childhood Education Journal*. 2018. 46 (3). P. 313–322.

10. Maric M., Sakac M. Metacognition in preschool children-indicators, developmental and socio-educational differences. *Ceskoslovenska Psychologie*. 2020. 64 (1). P. 1–17.

11. O'Reilly C., Devitt A., Hayes N. Critical thinking in the preschool classroom – A systematic literature review. *Thinking Skills and Creativity*. 2022. V.46. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1871187122001134>.

12. Paul R., Elder L. The miniature guide to critical thinking concepts and tools. *Rowman & Littlefield*. USA. 2020. 1–21p.

13. Renee De Assis. Promoting imagination in preschool classrooms. *Texas Child Care quarterly*. 2019. V. 42 (4). P. 1–6.

14. Turan E., Kobaş M., Gökşun T. Spatial language and mental transformation in preschoolers: Does relational reasoning matter? *Cognitive Development*. 2021. V. 57. DOI: 10.1016/j.cogdev.2020.100980

15. Verga L., Kotz S. A., Spatial attention underpins social word learning in the right fronto-parietal network. *NeuroImage*. 2019. V. 195. P.165–173.

16. Xu, Y., Aubele, J., Vigil, V., Bustamante, A. S., Kim, Y.-S., & Warschauer, M. Dialogue with a conversational agent promotes children's story comprehension via enhancing engagement. *Child Development*. 2022. 93, e149 – e 167. <https://doi.org/10.1111/cdev.13708>

REFERENCES

1. Bielova, O.B. (2022). Kontseptualni pidkhody do otsinky movlennievoi diialnosti ditei starshoho doshkilnoho viku z lohopatolohiieiu [Conceptual approaches to the assessment of speech activity of older preschool children with speech pathology]. Kyiv : NPU imeni M.P. Drahomanova, *Naukovyi chasopys. Korektsiina pedahohika*. 86. P.29–34. Retrieved from: <http://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/86/6.pdf> [in Ukrainian].

2. Kalmykova, L.O. (2016). Formuvannia u ditei starshoho doshkilnoho viku movlennievoi diialnosti: diahnostryko-rozvyvalnyi kompleks [Formation of speech activity in children of older preschool age: diagnostic and developmental complex]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Slovo» [in Ukrainian].

3. Aras, C.Y., & Alan, D. (2018). The effects of «I can problem solve program» on children's perspective taking abilities. *International Journal of Evaluation and Research in Education*. 7 (2). P. 109–117.

4. Bielova, O. (2021). The state of development of components of speech readiness of older preschool children with speech disorders. *SPECIAL EDUCATION*, 1(42). P.137–189. Retrieved from: <https://www.journals.vu.lt/special-education/article/view/25427>

5. Bielova, O., & Konopliasta, S. (2023a). Description of kinesthetic and kinetic motor praxis in older preschool children with logopathology. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 27(5), 386–395. <https://doi.org/10.15561/26649837.2023.0505>

6. Bielova, O., & Konopliasta, S. (2023b). Functionality of oral and articulatory praxis in older preschool children with logopathology. *CHILD'S HEALTH*. 18(6). P.410–416. <https://doi.org/10.22141/2224-0551.18.6.2023.1627>

7. Bielova, O. (2023). Speech of Six-year-old Children with Logopathology: Features and State of Development. *PSYCHOLINGUISTICS*, 34(1). P. 50-84. Retrieved from: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/1329>

8. Kalmykova, L., Kharchenko, N., Kyuchukov, H., & Mysan, I. (2022). The Influence of Speech and Language

Competency of Preschoolers on the Success of Further L1 Acquisition and Speech Development at School: Results of a Comparative Psycholinguistic Analysis. *Preschool Education: Global Trends*, 2. P. 7–37. <https://doi.org/10.31470/2786-703X-2022-2-7-37>.

9. Kelley L. (2018). Solution stories: A narrative study of how teachers support children's problem solving. *Early Childhood Education Journal*. 46 (3). P. 313–322.

10. Maric, M., & Sakac, M. (2020). Metacognition in preschool children-indicators, developmental and socio-educational differences. *Ceskoslovenska Psychologie*. 64 (1). P. 1–17.

11. O'Reilly, C., Devitt, A., & Hayes, N. (2022). Critical thinking in the preschool classroom – A systematic literature review. *Thinking Skills and Creativity*. V.46. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1871187122001134>.

12. Paul, R., & Elder, L. (2020). The miniature guide to critical thinking concepts and tools. *Rowman & Littlefield USA*, P. 1–21p.

13. Renee De Assis. (2019). Promoting imagination in preschool classrooms. *Texas Child Care quarterly*. V. 42 (4). P. 1–6.

14. Turan, E., Kobaş, M., & Göksun, T. (2021). Spatial language and mental transformation in preschoolers: Does relational reasoning matter? *Cognitive Development*. V. 57. DOI: 10.1016/j.cogdev.2020.100980

15. Verga, L., & Kotz, S. A. (2019). Spatial attention underpins social word learning in the right fronto-parietal network. *NeuroImage*. V. 195. P.165–173.

16. Xu, Y., Aubele, J., Vigil, V., Bustamante, A. S., Kim, Y.-S., & Warschauer, M. (2022). Dialogue with a conversational agent promotes children's story comprehension via enhancing engagement. *Child Development*. 93, e149 – e 167. <https://doi.org/10.1111/cdev.13708>.

Olena Bielova,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Speech
Therapy and Special Methods,*

*Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohiienko,
St. 61 Ohiienko, Kamianets-Podilskyi, Ukraine,
ORCID <http://orcid.org/0000-0001-6162-4106>*

Scopus Author ID: 57217044658

Researcher ID: AAG-8468-2021

DYNAMICS OF DEVELOPMENT OF SPEECH ACTIVITY OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE WITH LOGOPATHOLOGY

The scientific publication presents a theoretical and experimental comparative analysis of the development of speech activity of older preschool children with speech disorders. The purpose of the study: study of the dynamics of the development of speech activity in older preschool children with logopathology after educational and developmental influence. The research methods are: theoretical – analysis of scientific sources to solve the problem; empirical – the use of diagnostic (conversation, observation, method of tasks (educational, game, research during which children with speech disorders learn speaking and listening), method of analysis, comparison), formative (game, verbal, exercises, etc.) and variable-statistical (quantitative and qualitative) methods. Research results. Educational and developmental work on the formation of speech activity of older preschool children with speech disorders took place at propaedeutic-thorough, variable-sequential, and speech-active stages. A comparative analysis of the research materials of ascertaining and formative experiments showed positive changes in the development of speech activity in children with logopathology. Justified educational and development work aimed at the formation of speech activity, allowed to hang a high level, developing children's speech competence. In particular, the ability to start and maintain a conversation, to logically and constructively express one's own opinion, to use language knowledge and skills during cooperation with peers in game conditions and with adults in the learning process. The determined data indicated that the respondents had sufficiently developed the ability to understand the speech of their peers and adults. A negative deviation of the medium and low level was also observed, which confirms the dynamics of the growth of speech activity indicators.

Key words: *speech activity, dialogic speech, monologic speech, speaking, listening, children of older preschool age, impaired speech development, speech pathology.*

Подано до редакції 21.02.2024